

## “BİBLİYOGRAFYA MESELELERİMİZE UMUMİ BİR BAKIŞ” ADLI ESER HAKKINDA

**B**u küçük kitap şu bölümlere ayrılmıştır: 1. Bibliyografyalar; 2. Millî bibliyografyalar: Yazma eserler; Eski Türkçe eserler; Yeni Türkçe eserler bibliyografyası; Periyodik yayımlar bibliyografyası; Yabancı memleketlerde Türk kültürü ile ilgili neşriyat; Millî Kütüphane ve Bibliyografya Enstitüsü çalışmaları; 3. İhtisas bibliyografyaları. Hülâsa ve netice.

Kitapta tarifler, Türkiye’de bu alanda şimdiye kadar yapılan işler, yapılması gerekli işler üzerinde durulmaktadır. Konu, bizim için yeni sayıldığından, ortaya sürülen düşüncelerin tartışmaya yol açması tabiidir; lâzımdır. Bilhassa, yazarın ısrarla üzerinde durduğu “Millî Kütüphane kavramı” meselesi sık sık ele alınacaktır. Türkiye’de “ihtisas kütüphaneleri” henüz gelişmemiş olduğundan, hele okuyucuların istifadesini sağlayacak anlayışla yürütülemediğinden “Millî Kütüphane”nin yükü ağırlaşmaktadır. “Millî Kütüphane” kavramını daraltmak isteyen Y. Karayağın ile “Millî Kütüphane”den, mahiyetini aşacak ödevleri bekleyen bir kısım okuyucuların arasını bulmak da gerekecektir.

\*

Kitap üzerinde biraz durarak bir iki noktayı işaret etmek isteriz: Türkiye’de Kütüphaneciliğin bir meslek olduğu yeni fark edilmektedir. Meslek mensupları bile yeni öğrenirlerken, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinde Ticaret Hukuku Doçenti olan yazarın iki broşür yayımlayarak (ilki: Kütüphanelerimize umumi bir bakış, 1952, aynı fakülte yayımı) kütüphanecilik ile bibliyografya meselelerine el atması eski bir deyimle “takterin üstündedir”. Bir bilim adamı olan yazarın bu meseleleri bilim görüşü ile incelemesini dikkatle izlerken mesleğin işçisi olarak bizim şimdilik pratik bakımdan bazı söyleyeceklerimiz bulunacaktır.

1. Yazar, “bibliyografya” kelimesinin imlâsında İmlâ kılavuzu’nun dışına çıkmıştır. Nitekim “periyodik” kelimesinde de böyle davranmıştır (Bibliyografya, periyodik). Türk Dil Kurumu’nun imlâsını beğenmeyenler çoktur. Halbuki bugün bu konuda en yetkili

kurum T. D. K.'dur. Böyle olmasa bile, imlâ anarşisini önlemiş olmak için olsun *İmlâ kılavuzu*'na uymak zorundayız. Bibliyografyalıkta kelimenin değil, harfin bile büyük bir rolü olduğundan (her şeyde böyle olması gerekmez mi?) yazarın, özel ad sayılacak olan kitap adlarına da özen göstermesi, A. Ötügen'in "Bibliyotekçinin elkitabı"nın imlâsını "Bibliyotekçinin" şeklinde yazmaması, üstelik bu kitabın adını 12. sayfada "Bibliyografya elkitabı" şeklinde sokmaması lâzımgelirdi.

2. Bibliyografyanın tanımını yaparken (S. 7) bu tarife "muayyen bir konuda ve umumiyetle muayyen bir zaman zarfında yazılan eserlerin tasnif edilmiş olarak tam bir listesini bildiren..." diye başlayan yazar, "muayyen konu" deyimini ile tanımını daraltmaktadır. Nitekim hemen altındaki paragrafta bibliyografyaları *genel* ve *ihtisas* bibliyografyaları olarak ikiye ayırırken "Genel bibliyografyalar umumiyetle bir milletin kitap ve borşür halinde neşredilmiş bütün fikri mahsullerini sistematik bir şekilde tesbit ve nesilden nesile intikal ettirirler..." demekle bibliyografyanın "muayyen konunun" dışına çıktığını da belirtmiştir. Genel bibliyografyalar, milli bibliyografyalar "muayyen konuda" değil, bütün konulardaki eserleri derlediklerine göre yazarın tanımını yeniden ele almak gerekmektedir.

3. Türkiye'de 1729 (İbrahim Müteferrika)dan beri yayımlanan eserleri iki çağa ayırırken kullanılan "eski türkçe eserler, yeni türkçe eserler" deyimleri de ağız alışkanlığına göre yazılmıştır. Eski, türkçe" deyimini dil tarihinin kadrosuna girer. Milli Kütüphanenin fişlerinde 1929 dan önceki eserler için (E. H. T.) işareti kullanılmaktadır. "Eski harfli türkçe eserler", "yeni harfli türkçe eserler" demek uygundur.

4. Yazar, eski harfli türkçe eserler bakımından zengin olan kütüphaneleri sayarken (S. 11 alt not) Milli Kütüphane'yi anmıyor. Bu anmayı ile, gerek ilk broşüründe, gerekse bu yeni yazısında Milli Kütüphane idaresini, Türkçe eserleri ikinci plâna almakla —sık sık— itham edışı arasında bir ilgi var mı acaba? Gerek satın alma, gerekse bağış yolu ile durmadan çoğalan eski harfli Türkçe eserlerin sayısı 16.000 den az değildir. Böylece İstanbul'da bu bakımdan en zengin kütüphane olarak gösterilen Süleymaniye Kütüphanesini aşması için pek çok sebepler vardır. Yazarın dayandığı 1944—1945 istatistikleri oldukça eskimiştir. Bize kalırsa bu rakamları

kütüphane idarelerinden istemek, bu arada eski harfli türkçe eserleri hiç de azımsanmayacak olan Ankara Genel Kütüphanesini ihmal etmemek yerinde olur.

5. Türkiye bibliyografyasına ayrı basımların alınmaması üzerindeki dileğine katılmak istemiyoruz. Ayrı basımların alınması lâzımdır, fakat başka bir aydınımızın —bir konuşma sırasında— işaret ettiği gibi, bunların yanına “dışarıda satılmaz” kaydı konulması faydalıdır. Ayrı basımlar dergilerde çıkan yazılardan başka bir şey değildir yolundaki hükmün isabeti biraz şüphelidir. 500 sayfalık bir kitap hiçbir değer taşımaz da üç sayfalık bir ayrı basım yeni bir buluş getirir. Türkiye’de çıkan periyodiklerin bütün kütüphanelerde bulunması imkânsızdır; ayrı basımlar kitap gibi işlem görürse okuyucu daha çabuk haberli olur. Bunu Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu’nda gösterilen beş kütüphaneden birinde bulur. Ayrı basımlarını kütüphanelere bağışlamayı unutmayan yazarlar az değildir. Dergi koleksiyonunun bulunmadığı kütüphanede ayrı basım bulunabilir. Belki bu düşüncemiz fazlasıyla “pratik”tir, ama sanıyoruz ki ayrı basımlar için verilen hüküm üzerinde biraz düşünmemiz gerektiğini ileri sürebiliriz. Ayrı basımlar kitap istatistiklerine giriyor diye yazar telâşa düşmüştür; kitap istatistiklerine ikinci, üçüncü basımlar da girmektedir. Ayrı basımlar haydi haydi girebilir. İstatistiklere giren kitapların içine birtakım lüzumsuz, mânasız yayınlar da girer, ama kütüphaneci ile bibliyografyacı için bunların da birer yeri vardır.

6. Periyodik yayımlar bibliyografyası bölümünde (S. 14) şimdiki kadar bu alanda yapılan işlere İsmail Hakkı Tevfik Okday’ın bazı illerimizde çıkmış gazete ve dergileri toplayan çalışmalarını da katabiliriz (Adapazarı gazeteleri, Ankara gazeteleri).

7. İsviçre milli bibliyografyasında yapıldığı üzere, *Türkiye bibliyografya’sında* Türkiye üzerindeki yabancı yayımları da anmak —bize göre— ayrı bir iştir; ihtisas bibliyografyalarının ödevleri arasına girmesi daha uygundur.

8. Yazar, periyodik yayımlara ait bibliyografyalardan söz ederken, teksir makinesinde basılarak dağıtılan “Millî Kütüphane Periyodikler Bölümü aylık bülteni”ni de anmış. Millî Kütüphane’nin resmî yayınları arasına girmiyen bu küçük bülten Millî Kütüphane idaresinin emriyle hazırlanmamaktadır; ancak idarenin müsaadesi

alınarak çıkarılıyor. Masrafını da Millî Kütüphaneye Yardım Derneği'nden sağlıyor. Şüphesiz ki Millî Kütüphane'nin bir gün daha geniş ölçüde yayım yapması mümkün olacak, her halde o zaman bu bültenin lüzumu kalmıyacaktır. Bültenin yayımlanmasında güdülen amaç, Türkiye'de yayım hayatına yeni atılan periyodiklerle Millî Kütüphane'ye yeni gelmeğe başlayan yabancı periyodikleri, bu arada kütüphanedeki bazı koleksiyonları bildirmektir. Türkiye'nin bütün kütüphanelerine, bazı devlet dairelerine gönderilen bu bülten, yeni periyodikleri haber vermek suretiyle faydalı oluyor sanındayız. Yeni periyodiklerin adreslerini, abone fiyatlarını dañi gösterdiğine göre, aydınlara hizmet etmektedir. Hiç deñilse, bu periyodiklerin Millî Kütüphane'de incelenebileceğini haber vermektedir. Bu bakımdan, yazarın: "Millî Kütüphanenin iç faaliyeti için belki faydalı olan bu bültenin dış münasebette muayyen bir ihtiyaca millî kültür araştırmalarına bir yardımı dokunduğunu tahmin etmemekteyiz" hükmü haksız değıl midir? Yazar "tahmin" ediyor tahmin etmeden önce, Millî Kütüphane Periyodikler Bölümü'ne sorabilirdi. 1953 ten beri yayımlanan bu bülten dış ülkelere de gönderiliyor. Oralarda bile fayda sağladığım iddia etmek mümkündür. "Olacak, olması gerekli" bir şey hakkında "tahmin" yürütülür, "olan, olmakta olan" için ise soruşturma yapılır, gerçek öğrenilir. Bilimde en basit kural... Şunu da ekliyelim ki "Millî Kütüphanenin iç faaliyeti"nde faydalanılan başka araçlar vardır.

9. En önemli mesele... Yazar her iki broşüründe de "Millî Kütüphane" üzerindeki düşüncesinde direnmektedir. Millî Kütüphanenin birinci görevi Türk kültürünü birinci plâna almak, Türkiye'de çıkan eserlerle, Türkiye dışında yayımlanan, Türklükle ilgili veya Türklerin kaleminden çıkmış eserleri derlemektir. Fakat görevi bundan ibaret değıldir. O takdirde bir "Millî Kütüphane"den çok bir "enstitü" olabilir. Örneğı, Türkiye'nin çeşitli alanlarda batıdan aldığı etkileri incelemek isteyen kimse Batının başta gelen kültür ürünlerini nerede bulacaktır? Hele Türkiye'de ihtisas kütüphanelerinin "kapalı bir sistem" içinde bulunduğu Üniversitelerin kitap, kütüphane konusuna fırıncının un'a verdiği önem ölçüsünde önem vermeğe henüz başlamadıkları Türkiye'de... Shakespeare'in, Goethe'nin, Hayyam'ın eserlerini, A. Comte'un külliyyatını, Churchill'in hatıralarını bulundurmayan bir "Millî kütüphane" düşünülebilir mi? Millî Kütüphane'nin mübadele çalışmalarını gören kimse, Avru-

pa'nın, Amerika'nın "millî kütüphane"lerini, Türkiye'den kitap aktığını hayretle, hayranlıkla öğrenir. Millî Kütüphane her gün, çeşitli ihusadamlarının müracaatı, tenkitleri ile karşı karşıyadır. Millî Kütüphane'nin yabancı yayın alanında neleri alıp neler almıyacağı tesbit edilebilir; ama, ihusad kütüphaneleri ile millî kütüphaneler arasındaki sınır, yazarın dediği kadar kesin değildir. Şurasını da not edelim: yazar, Millî Kütüphane'deki kitapların üçte ikisini yabancı yayının teşkil ettiğini bir suç gibi telâkki etmektedir. 200.000 kitabın en az 100.000 i türkçe eserlerdir; mükerrerler de dahil. . Yabancı eserlere düşen sayıda da mükerrerlerin yeri vardır. Sonra yabancı yayınların çoğunluğu bağıştır. Böyle olmasa bile, yabancı yayına verilen paraya acımak hiçbir aydının aklından geçmez. Millî Kütüphane yerli yayınları ihmal etmemiştir ki böyle bir kınamaya hak kazansın... Hem yerli yayınların azlığından sorumlu olacak bir "müessese" varsa bu, Millî Kütüphane değildir. Türkiye'de başka memleketlere göre çok az kitap basılır, bunların yüzde doksanı ise kütüphanede vardır.

10. Nihayet, umumi bir bahis... Yazar, "maalesef" kelimesini bol bol kullanarak bol bol "esef" etmektedir. Türkiye'de kütüphanecilik, bibliyografyacılık alanında yapılacak işleri bilimsel bir görüşle tesbit etmede ne kadar özen göstermişse, "esef"lerini saçıp dökmekte o ölçüde telâşçı davranmıştır. "Telâşçı" olmağa haklıdır. Çünkü bu alanlarda geriyiz, alabildiğine... Fakat, işte asıl mesele buradadır. Vaktiyle bir tercüme romanda okumuştum. İki arkadaştan biri ötekine şehirde bir cilt atelyesi açma teklifinde bulunur. Öteki: "Memleketimiz henüz kitap ciltletecek seviyeye gelmemiştir" der. Kütüphanecilik, bibliyografyacılık alanında da Türkiye henüz seviyesine ulaşmış değildir ancak, yola çıkılmıştır. Bugünle altı yedi yıl önceyi kıyaslamak pek çok iş yapılmış olduğunu açıkça gösterir. Bundan sekiz yıl önce, bir aydın aradığını bulabilmek; bulamadığını Millî Kütüphane'ye bildirerek sağlanmasını istemek; yabancı memleketlerden ödünç olarak kitap, mikrofilm getirtebilmek, nadir bir eserin mikrofilmünü elde edebilmek, elindeki mikrofilm okuyabilmek, Türkiye'nin bütün yayınlarını aşağı yukarı günü gününe görebilmek, yerli ve yabancı periyodikleri zamanında bulabilmek, eski koleksiyonları karıştırabilmek, her türlü bibliyografik bilgileri edinebilmek, özet, çalışabilmek için nereye başvurabilirdi? Bugün, bütün bunlarla birlikte daha birçok imkânlar emriededir. Eski harflî eser-

lerin kataloğuna gelince, elde eski hiçbir kaynak bulunmadığına göre zamanla, noksanları tamamladıktan sonra bu da mümkün olacaktır. Millî Kütüphane’de daha yapılacak, hattâ yeniden ele alınacak işler pek çoktur. Bugünkü kadrosu yetmiyor. Millî Kütüphane’nin kadrosu ne kadar genişlerse personeli işsiz kalmaz; yeni işler ortaya çıkar.

“Maalesef yapılmamıştır” diyen yazar kimi kmayabilir ki? Broşürün havasını saran “esef”leri biz de içimizde buluyoruz, ama, bugünkü ölçümüz ortadadır. Hem bu meseleler daha yeni ortaya atılmaya başladı. Bugüne kadar —Millî Kütüphane’yi kuran A. Ötüken’in teşebbüsü ile açılmış— bir kütüphanecilik kursumuz vardı; bugünden başlayarak Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde bir Kütüphanecilik Bölümümüz var. Yarının kütüphanecileri bizim gibi yarı-alaylı olmayacaktır. Onlar, bu memleketin bu büyük ihtiyacını daha yakından tanıyacak, kavrayacak, daha esaslı tedbirler bulacaklardır.

Dr. Y. Karayalçın’a bu konuyu incelediği, bir tartışma imkânı hazırladığı için minnet duyarız. Broşüründe sözünü ettiği birçok meseleleri açılmasını, genişletilmesini Millî Kütüphane Basma Yazı ve Resimleri Derleme Müdürü ile Millî Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü Müdüründen, hattâ Millî Kütüphane Müdüründen bekleriz.

S. N. ÖZERDİM

Millî Kütüphane Başuzmanı